

Historia Zespołu Szkół w Golcowej

Opracował: Stefan Czarnecki

Oświata należała do tych dziedzin życia, które z wielkim trudem torowały sobie drogę na polską wieś. Aż do II połowy XVIII wieku nie prowadzono w Rzeczypospolitej na terenach wiejskich żadnej zorganizowanej pracy oświatowej. Oczywiście zdarzało się, że właściciel czy dzierżawca wsi sprowadzał nauczyciela, ale wykorzystywał go wyłącznie do edukacji własnego potomstwa. Wobec powszechnej odpłatności za naukę jedynie bogatsi gospodarze mogli pozwolić sobie na wysłanie syna do szkoły w mieście i czynili to z reguły wtedy, gdy pragnęli dlań kariery duchownej.

Podobnie musiała wyglądać sytuacja i w Golcowej, chociaż wobec braku źródeł skazani jesteśmy wyłącznie na domysły i analogie. Sądzić należy zapewne, że jakąś edukację pobierały dzieci rządcy folwarku biskupiego, a zamożniejsi spośród Golcowian mogli posyłać swych synów do parafialnej szkoły w Brzozowie, wzmiankowanej po raz pierwszy w 1643 roku jako istniejącej już od ponad stu lat. Dopiero w II połowie XVIII wieku, a konkretnie w roku 1763 oświata na wsi stała się obiektem zainteresowania szerokich gremiów. W tym właśnie roku, a dokładnie 20-22 V we Lwowie odbył się synod biskupów polskich, na którym m.in. obradowano na temat stanu oświatowego wsi oraz podjęto w tej materii konkretne decyzje (na 10 lat przed utworzeniem Komisji Edukacji Narodowej). Postanowiono m.in. że: na wsi polskiej należy rozpocząć prowadzenie systematycznej pracy oświatowej. Przedmiotami nauczania mogą być: katechizm, ministrantura, czytanie i pisanie w języku polskim. Obowiązek szerzenia oświaty na wsi spoczywać będzie na proboszczach, w parafiach bogatszych proboszczowie mają utworzyć szkoły, sprowadzić nauczycieli oraz zapewnić im utrzymanie z dochodów probostwa, w parafiach uboższych proboszczowie nie mają co prawda obowiązku tworzyć szkół, muszą za to sami wraz z wikarymi i organistami prowadzić nauczanie dzieci wiejskich.

Wobec braku źródeł trudno dociec, jakie były echa uchwał tego synodu na terenie Golcowej. Przez analogię do sytuacji w innych parafiach, zwłaszcza diecezji przemyskiej, sądzić należy, iż księża proboszczowie raczej poważnie potraktowali nałożone na nich zadanie. Wraz z wikariuszami, a także świeckimi: organistami i kantorami wprowadzili zajęcia szkolne. Miejscem nauki były najczęściej wiejskie chaty, a lekcje prowadzono w miesiącach zimowych, gdyż w lecie dzieci potrzebne były do pomocy w gospodarstwie. Ówczesny biskup przemyski Wacław Hieronim Sierakowski, który zapisał się w dziejach diecezji jako wielki fundator licznych kościołów i kaplic, a także znakomity administrator i znawca spraw gospodarczych, odznaczał się też wielką dbałością o oświatę. Wiadomo, że w 1760 roku wymusił wręcz na kanonikach kolegiaty w Brzozowie budowę nowej szkoły parafialnej, wobec zawalenia się starej, jeszcze w 1725 roku. Przypuszczać więc należy, że także w innych parafiach m.in. w Golcowej (wizytowanej przecież w latach 1745-1748) sytuacja oświaty musiała szczególnie leżeć mu na sercu, a ówczesny proboszcz (zapewne ks. Franciszek Rybner) nieraz musiał zdawać sprawę swemu ordynariuszowi ze stanu nauki szkolnej wśród swych najmłodszych parafian. W 1773 roku w Warszawie powstała decyzją Sejmu Rzeczypospolitej Komisja Edukacji Narodowej- pierwsze na świecie ministerstwo oświaty. Instytucja ta bardzo poważnie potraktowała problem rozwoju oświaty wiejskiej tworząc w każdej parafii tzw. szkoły elementarne. Niestety jej decyzje nie mogły znaleźć

oddźwięku na terenach południowej i południowo- wschodniej Polski, które rok wcześniej (wraz z Golcową) w wyniku I rozbioru znalazły się w granicach monarchii habsburskiej. Dopiero w 1867 roku doczekała się Golcowa szkoły z prawdziwego zdarzenia. Dwa lata wcześniej miejscowy proboszcz (w latach 1855-1875) i dziekan ks. Michał Kaszubski doceniając znaczenie istnienia placówki oświatowej na wsi, podjął inicjatywę budowy szkoły. Do pomysłu tego zdołał pozyskać większość swych parafian, którzy zawiązali komitet budowy szkoły z Tomaszem Bokiem, Józefem Piwowarem i Antonim Piwowarem. Ks. Kaszubski uzyskał także zgodę ówczesnego ordynariusza przemyskiego bp. Jaworskiego na wycięcie w lasach biskupich odpowiedniej ilości drzew, by zapewnić budulec niezbędny do wzniesienia szkoły. Budowę prowadzono dwa lata (1865-1867). W efekcie tych prac powstał budynek drewniany, kryty strzechą, posiadający jedną izbę lekcyjną oraz mieszkanie dla nauczyciela. Owa pierwsza szkoła znajdowała się w niewielkiej odległości od obecnej Szkoły Podstawowej nr1 oraz gimnazjum, na terenie dzisiejszego placu szkolnego między salą gimnastyczną a pobliskim mostkiem na Golcówce. Pod względem organizacyjnym była to szkoła jednoklasowa podlegająca nadzorowi Kurii Diecezjalnej w Przemyśle (od 24 I 1868 Radzie Szkolnej Krajowej – ministerstwu oświaty autonomicznej Galicji).

Zajęcia szkolne rozpoczęły się w porze, jak na warunki wiejskie, dość zaskakującej, mianowicie 19 VII 1867 roku. Chyba dlatego nauką udało się objąć ok.50% dzieci golcowskich (37 chłopców i 44 dziewczynki). Reszta musiała pozostać do pomocy w gospodarstwie, zresztą nauka była płatna. Czesne wynosiło cztery korony miesięcznie. Pierwszym nauczycielem w golcowskiej szkole został Jan Gierad wywodzący się z miejscowej rodziny, prawdopodobnie syn długoletniego /1833-1889/ organisty Feliksa –tego samego, który w 1846r tak mężnie stanął w obronie proboszcza ks. Pobóg – Kulczykowskiego. Pracował na tym stanowisku do 1876r., kiedy został zwolniony. Zastąpił go Karol Wojnarowski skierowany do Golcovej 15.VIII.1877r.najpierw na stanowisko nauczyciela kierującego a od 7.VII.1892r.kierownika szkoły. W międzyczasie w dziejach szkoły golcowskiej zaszło kilka ważnych wydarzeń. W 1872r.w sam Poniedziałek Wielkanocny spalił się słomiany dach szkoły. Szybka interwencja miejscowej ludności nie dopuściła do spalenia się ścian. Po pożarze dach słomiany zastąpiono pokryciem z gontów. W 1873r. Sejm Krajowy uchwalił powszechny obowiązek nauczania –ustawa ta nakładała na władze powiatowe i gminne obowiązek budowania szkoły w każdej wsi. W następstwie powyższej ustawy szkoła w Golcovej w 1892 roku podniesiona została do rzędu dwuklasowej. Karol Wojnarowski piastujący urząd kierownika szkoły do 1901r. tj. do śmierci, dobrze zasłużył się mieszkańcom Golcovej. To on wprowadził zwyczaj angażowania dziatwy szkolnej do uczestnictwa w obchodach świąt, rocznic narodowych i uroczystościach środowiskowych. To on pierwszy we wsi zorganizował kursy sadownictwa i ogrodnictwa, w trakcie których młodzież szkolna zakładała szkółki szlachetnych drzew i warzyw, a każde dziecko miało obowiązek przekazać swym rodzicom roślinę uprawną, której we wsi jeszcze nie znano. Na bazie powyższych kursów w 1902r.Wojnarowski założył we wsi Towarzystwo Sadownictwa i Ogrodnictwa. W 1898r.z inicjatywy Wojnarowskiego utworzono przy szkole pierwszą bibliotekę dostępną zarówno dla uczniów, jak i osób dorosłych, a obok szkoły pasiekę. Karol Wojnarowski zmarł na zapalenie płuc w 1901r. Stanowisko kierownika szkoły objął po nim na przeciąg siedemnastu lat Karol Sokoło (1902-1919).

Jeszcze za czasów Wojnarowskiego pojawili się w szkole golcowskiej tzw. „nauczyciele pomocniczy, po raz pierwszy w 1880r. Byli nimi m.in. Stanisław i Feliks Wojnarowscy, zapewne krewni Karola oraz Teofil Gierad, którego stylowy nagrobek znajduje się na golcowskim cmentarzu. Począwszy od 1905r. liczba nauczycieli zwiększyła się do czterech /oprócz kierownika/. Było to efektem znacznego wzrostu liczby dzieci /do 395/, który zresztą pociągnął konieczność wynajęcia dodatkowo dwóch sal lekcyjnych /m.in. w budynku zwierzchności gminnej /oraz utworzenia tzw. oddziału eksponowanego na Różance. Wzrost liczby dzieci przy jednoczesnej ciasnocie dotychczasowego budynku wymusił wręcz konieczność budowy nowej siedziby. Nauczyciel Karol Scholz popierany przez Radę Gminną podjął w Radzie Szkolnej Krajowej starania o zgodę na budowę nowej szkoły w Golcowej oraz o potrzebne na ten cel fundusze. Zabiegi te zakończyły się sukcesem. Rada Szkolna Krajowa przyznała 30 000 koron gminie Golcowa na budowę szkoły. W tej sytuacji w 1902r. rozpoczęto budowę. Prowadziła ją firma Niedzielski i Kędziński z Dynowa, która zresztą w tym samym czasie wzniosła budynki szkolne w Starej Wsi, Orzechówce, Malinówce, Haczowie i Jasienicy Rosielnej. Prace budowlane zakończono w 1911r. W efekcie powstał budynek o sześciu salach lekcyjnych i mieszkaniu dla kierownika. Jest to budynek obecnego gimnazjum. Starą szkołę rozebrano.

Wzniesienie nowego, bardzo okazałego jak na ówczesne czasy, gmachu szkoły zbiegło się w czasie z awansem organizacyjnym. 22.XII.1911r. decyzją Rady Szkolnej Krajowej szkoła w Golcowej podniesiona została do rangi czteroklasowej i otrzymała imię Władysława Jagiełły. Wzniesienie nowego budynku szkolnego ożywiło nie tylko społeczność uczniowską, ale również artystyczny ruch amatorski. Już od 1908r. w sali Rady Gminy młodzież pod kierownictwem nauczycieli wystawiała okolicznościowe przedstawienia, po 1911r. liczba tych przedstawień znacznie wzrosła. Młodzież szkolna uświetniała inscenizacjami zarówno święta kościelne /„Objawienie się Matki Bożej w Lourdes”/ jak i państwowe /„Ustanowienie Konstytucji 3- Maja”/

W 1906 r. przy szkole golcowskiej powstaje ognisko Związku Nauczycielstwa Ludowego w Galicji. Jedno z trzech /obok Bartkówki i Dydni /działających na terenie powiatu brzozowskiego. Nauczyciele skupieni w tym ognisku wzięli czynny udział w staraniach o poprawę bytu nauczycieli uczestnicząc między innymi w dwóch wiecach we Lwowie /1907 i 1912/ .

Przez cały okres I wojny światowej /1914- 1918/ szkoła w Golcowej nie przerwała pracy prowadząc normalną działalność dydaktyczno-wychowawczą, w dużej mierze dlatego, że działania wojenne w zasadzie ominęły wieś. Na szczególne podkreślenie zasługuje postawa nauczycieli zdanych jedynie na pomoc życzliwych gospodarzy. Nie opuścili stanowiska pracy mimo szalejącej inflacji, kiedy pieniądze zupełnie straciły wartość.

Po odzyskaniu niepodległości przez Polskę szkoła w Golcowej podjęła działalność nakierowaną nie tylko na dzieci i młodzież, ale również na dorosłych. W roku szkolnym 1919-1920 zorganizowano wieczorowy kurs dla analfabetów. Rozbudowano bibliotekę szkolną, dostępną wzorem minionych lat, również dla dorosłych. Zorganizowano przedstawienia teatralne z udziałem zarówno uczniów jak i osób dorosłych („Konstytucja Trzeciego Maja”). Nauczyciele golcowscy wzorem minionych lat przewodzili inicjatywom społecznym na rzecz wsi. Karol Scholz powołał do życia Kółko Rolnicze. Franciszek Herbut

zainicjował budowę Domu Ludowego, Mikołaj Gerula we współpracy z proboszczem ks. Janem Lisińskim przyczynili się do uruchomienia Kasy Stefczyka oraz założenia Spółdzielni Mleczarskiej (1926-1931).

15 III 1927 r. spotkało szkołę golcowską kolejne wyróżnienie: najpierw z czteroklasowej podniesiona została do rangi sześcioklasowej, a w dwa lata później (25 VIII 1929 r.) do stopnia szkoły siedmioklasowej. Prawdopodobnie 6 III 1920 r. dotychczasowy „oddział eksponowany” na Różance stał się odrębną szkołą.

22 V 1931 r. szkoła zainicjowała ruch krajoznawczo- turystyczny na terenie Golcovej organizując wycieczkę dla 90 uczniów do Krosna, gdzie zwiedzono m.in. hutę szkła oraz do Iwonicza Zdroju. Środkiem transportu były furmanki. W 1935 r. ówczesny ks. Jan Lisiński ofiarował szkole radio, pierwsze w Golcovej. Z tego właśnie odbiornika uczniowie i nauczyciele wysłuchali transmisji z uroczystości pogrzebowych marszałka Józefa Piłsudskiego (V 1935 r.).

W czasach II wojny światowej po zakończeniu działań wojennych naukę w szkole golcowskiej wznowiono 23 X 1939r., niestety ograniczoną przez okupanta hitlerowskiego do nauki czytania, pisania i rachowania. Język polski, historia, i geografia zostały z programów szkolnych wyrzucone. Zajęcia prowadzono w trudnych warunkach (brak opału).

Jednakże mimo nędzy, głodu i terroru okupanta nauczyciele i uczniowie wypełniali swoje zadania, co więcej prowadzoną na terenie całego kraju przez Tajną Organizację nauczycielską akcją tajnego nauczania podjęli również pedagodzy z terenu Golcovej. Byli to: Katarzyna Siwak, Jadwiga Siwak, Zofia Kopczyk, Helena Kamecka oraz profesor Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie Kazimierz Ochęduszko a także student Politechniki Lwowskiej Józef Obłój. Nauczanie prowadzono na poziomie szkoły podstawowej i średniej.

Nauczyciele golcowscy czynnie włączyli się w ruch oporu przeciw terrorowi okupanta. Trzon golcowskiego plutonu Armii Krajowej tworzyli właśnie pedagodzy: Jadwiga Siwak, Katarzyna Siwak, Maria i Antoni Ceptowscy, Zofia Kopczyk i Kazimierz Ochęduszko. Nauczycielka Zofia Kopczyk organizowała też przy kapliczce obok szkoły na Różance nabożeństwa majowe i październikowe zakazane przez okupanta hitlerowskiego.

1 IX 1944r. nastąpiło wznowienie działalności szkoły po okupacyjnej przerwie pod kierownictwem Tadeusza Leji (do 1951r.) niestety lata następne obok elementów pozytywnych (walka z analfabetyzmem) przyniosły trendy negatywne a niekiedy w swych skutkach wręcz tragiczne (walka z religią katolicką i tradycjami narodowymi, wtlaczanie dzieciom bezkrytycznego uwielbienia dla Związku Sowieckiego i jego przywódców). Praca nauczycieli poddana była kontroli komórek partyjnych oraz tzw. czynników społecznych (ormowców). Dzieje Szkoły Podstawowej nr 1 w Golcovej, jak zresztą innych szkół w naszym regionie czy w całej Polsce w latach komunizmu nie mogły być należycie opracowane ze względu na celowe zakłamywanie historii (także tej lokalnej) przez czynniki partyjno- rządowe. Stąd też niżej podane jest tylko kalendarium.

1951-1968 funkcję kierownika szkoły pełni Stanisław Wesołowski.

1950-1958 szkoła organizuje kursy wieczorowe dla dorosłych.

1959 - firma Dąbrowskiego z Przysietnicy instaluje na szczytowej partii frontonu szkoły zegar.

1959 - obok szkoły podstawowej powstaje Szkoła Przysposobienia Rolniczego (istnieje do 1986 roku, nauczyciele: Piotr Gładysz, Alicja Ślęczka, Maria Orłowska, Adolf Wójcik).

1959- na Ogólnopolskim Konkursie Prac Dziecięcych uczniowie szkoły pracujący pod kierownictwem Aleksandra Myrty uzyskali pierwszą nagrodę za zestaw mebli wiklinowych dla lalek. Zestaw ten eksponowany był później na międzynarodowej wystawie w Rzymie.

1961 - doprowadzenie instalacji elektrycznej do szkoły.

1962 - uczniowie szkoły działający pod kierownictwem A. Myrty uzyskują pierwsze miejsce w ogólnopolskim konkursie prac rysunkowych.

1967- przekształcenie szkoły z siedmioklasowej w ośmioklasową.

1968 - 1995 - funkcję kierownika a potem dyrektora szkoły pełni Adolf Wójcik.

1973 - kapitalny remont szkoły (m.in. zastąpienie stropów drewnianych żelbetonowymi, wymiana więźby dachowej, pokrycie dachu blachą, wymiana stolarki, założenie instalacji wodno-kanalizacyjnej). Powiększenie działki szkolnej od strony zachodniej.

1984 - 1999 - budowa nowego budynku szkolnego przylegającego do dotychczasowego od strony północno- zachodniej. Wykonawca firma Elektrobud Jana Ślęczki.

1999- reforma systemu organizacji oświaty w Polsce. Dotychczasowe ośmioklasowe szkoły podstawowe zastąpione zostają szkołami sześcioklasowymi. Wprowadzone zostają trzyletnie gimnazja jako stopień pośredni między szkołami podstawowymi a średnimi. Szkoła Podstawowa nr1 w Golcowej staje się szkoła sześcioklasową (dyrektor Zofia Wójcik 1995-2001) z siedzibą w nowo wybudowanym budynku. Dotychczasowy budynek szkoły zajmuje gimnazjum(dyrektor Krzysztof Gosztyła od 1999r.)

2001 roku funkcję dyrektora Szkoły Podstawowej pełni mgr Maria Gacek.

Uchwałą Nr VII/51/07 Rady Gminy w Domaradzu z dnia 16 kwietnia 2007 r. utworzono Zespół Szkół w Golcowej (Szkoła Podstawowa Nr 1 i Gimnazjum w Golcowej) w wyniku konkursu funkcję dyrektora pełni mgr Maria Gacek. Opracowano na podstawie:

- Gajewski B,Golcowa. Szkice z dziejów wsi, Brzozów 1989

- Grzebień L, (red.),Chwalcie z nami Panią Świata.Z dziejów Kościoła na Ziemi Brzozowskiej, Kraków 1985.

Krygowski W.Beskidy t. III Beskid Niski i Pogórze, Warszawa 1977